

CIPRA

Schaanski memorandum o prihodnosti v Alpah

Schaan, 9. december 2006

Prihodnost pripada tistim, ki jo sooblikujejo. V Alpah delujejo številne spodbude z več tisoč aktivisti v vlogi snovalcev prihodnosti, a mnogi od njih se ne zavedajo, da poskušajo iste probleme kot oni sami rešiti tudi drugi. Na tem mestu nastopi »Prihodnost v Alpah«, projekt Mednarodne komisije za varstvo Alp (CIPRA), katerega namen je na celotnem območju Alp zbrati obstoječe strokovno znanje, pridobljeno z izkušnjami, ga urediti in ponuditi tistim, ki ga potrebujejo. Projekt je razdeljen na naslednje tri faze: zbiranje oz. popis znanja in dobrih projektov (alpKnowhow), obdelava in posredovanje zbranega znanja (alpService) in uporaba znanja v praksi (**alpPerformance**).

V projektni fazi alpKnowhow je šest mednarodnih ekspertnih skupin, ki jih sestavlja več kot 40 znanstvenikov, načrtovalcev in praktikov, leto dni zbiralo strokovno znanje za naslednjih šest področij, pomembnih za alpsko območje: 1. ustvarjanje dodane vrednosti na regionalni ravni, 2. socialna kompetenca, 3. velika zavarovana območja, 4. mobilnost, 5. nove oblike odločanja in 6. strategije političnega delovanja.

Rezultati te raziskave so sedaj zbrani v šestih tematskih poročilih in enem sinteznem poročilu, na voljo pa so tudi kot spletna podatkovna banka (www.cipra.org/prihodnost) z 240 izvlečki pomembnejših teoretskih del in več kot 160 primeri dobre prakse, ki skupaj tvorijo zbirko znanja za vseh šest vsebinskih sklopov projekta.

CIPRA ni raziskovalna ali izobraževalna ustanova, temveč je nevladna organizacija. Zato se zanjo sedaj postavlja vprašanje, kaj rezultati, doseženi v projektni fazi »alpKnow-how«, pomenijo s političnega vidika in katere zahteve je mogoče izpeljati iz teh rezultatov. Da bi lahko odgovorili na zastavljeno vprašanje, je bila 8. in 9. decembra 2006 v Schaanu v Lihtenštajnu organizirana delavnica, ki so se je udeležili predstavniki CIPRE iz sedmih držav. Zahteve in politične sklepe za vsa navedena področja vsebuje pričujoči Schaanski memorandum za prihodnost v Alpah.

V dopolnitev vprašanj in odgovorov, ki deloma zadevajo le posamezna vsebinska področja, je CIPRA organizirala dve večji konferenci in ju posvetila horizontalnima temama: alpskim mestom in alpskemu podeželju ter podnebnim spremembam na območju Alp. Za vsako temo je pripravila tudi resolucijo. Zahteve, ki jih vsebujeta resoluciji, so navedene na koncu tega dokumenta.

Druge teme, s katerimi se je CIPRA intenzivno ukvarjala pri svojem dolgoletnem političnem delovanju in o katerih je v znanstvenoraziskovalni dejavnosti kot tudi v praksi na voljo veliko znanja in izkušenj, denimo na področju tranzitnega prometa, v okviru projekta niso bile obravnavane in zato tudi niso del Memoranduma.

CIPRA bo v vlogi krovne organizacije, ki predstavlja več kot sto organizacij in inštitucij s celotnega alpskega prostora, izvajanje Memoranduma spodbujala v sodelovanju in soglasju s članskimi organizacijami.

1. vsebinski sklop: Ustvarjanje dodane vrednosti na regionalni ravni

- Alpsko gospodarstvo se v vedno večji meri sooča z globalnim tržiščem, na katerem pa lahko po mnenju CIPRE obstane le z visokokakovostnimi proizvodi in storitvami. CIPRA zahteva ohranjanje in nadaljnji razvoj narave, krajine in kulturne tradicije kot pomembne osnove za trajnostno gospodarjenje na območju Alp.
- Delujoče regionalne mreže ustvarjanja dodane vrednosti tvorijo temeljno podlago za trajnostni regionalni razvoj v Alpah. Pri tem za neuspeh ni krivo pomanjkanje dobrih idej, temveč njihovo pomanjkljivo izvajanje v praksi. CIPRA spodbuja in širi primere dobre prakse ter prispeva k ohranjanju gorskega območja kot delujočega in trajnostnega gospodarskega prostora.
- Eden najpomembnejših regionalnih virov je človek. Da bodo lahko deležniki na regionalni ravni bolje izkoristili svoje možnosti, CIPRA podpira in spodbuja izobraževanje in nadaljnje usposabljanje v smislu krepitve usposobljenosti (capacity building). Geslo se glasi: „Brain gain namesto brain drain“!

2. vsebinski sklop: Socialna kompetenca

- Za Alpe so značilna nasprotja med globalno in lokalno ravni ter med urbanimi in ruralnimi regijami. CIPRA zahteva vzpostavitev nadregionalnih in nadsektorskih platform in projektov ter spodbuja ustrezna partnerstva, ki presegajo tudi alpski prostor.
- Za številne predele Alp sta značilna strukturna šibkost in odseljevanje prebivalstva, za nekatere druge predele pa prekomerna raba in prekoračitve obremenitvenih mej. CIPRA zahteva povečanje privlačnosti gorskih območij z ohranjanjem in izboljševanjem kakovosti okolja in kulture, z večjim vključevanjem prebivalcev, sodobnim prostorskim planiranjem, ustvarjanjem privlačnih in decentralnih delovnih mest in ohranjanjem osnovnih storitev.
- Za alpsko politiko je značilno, da v njej prevladujejo moški. CIPRA zahteva tak razvoj alpskega prostora, pri katerem bodo pri opravljanju funkcij odločanja v večji meri zastopane ženske.

3. vsebinski sklop: Zavarovana območja

- V Alpah so bila v preteklih desetletjih ustanovljena in se bodo tudi v prihodnje ustanovljala številna nova zavarovana območja. Ta zagotavljajo pomembno oporo trajnostnemu regionalnemu razvoju in so "zaščitniki" biotske raznovrstnosti. CIPRA zahteva, da razvoj zavarovanih območij poteka na visoki kakovostni ravni in da se opustijo goljufije pri podeljevanju etiket. Za alpska zavarovana območja vseh kategorij bi morala biti po celotnem alpskem prostoru vpeljana zavezujoča merila kakovosti.
- Precejšnje vrzeli v zvezi z varstvom narave obstajajo zaradi dejstva, da Alpe niso ekološko povezane z okoliškimi območji. CIPRA zahteva močnejše prostorsko povezovanje med zavarovanimi območji in ustvarjanje ekoloških koridorjev med ekološko vrednimi območji. Tudi zunaj zavarovanih območij in na območjih, kjer obstaja velik pritisk na njihovo rabo, je treba ohranjati in spodbujati vrstno pestrost in ekološko funkcijsko sposobnost.
- Zavarovana območja imajo marsikje vlogo vzorčnih regij in platform za trajnostni regionalni razvoj, pri čemer imajo pomembno funkcijo lokalne skupnosti oz. občine. CIPRA opozarja na dejstvo, da se prispevka zavarovanih območij k regionalnemu razvoju ne sme ocenjevati enodimenzionalno prek ustvarjanja dodane vrednosti, temveč ravno nasprotno na podlagi splošne družbene vrednosti zavarovanih območij.

4. vsebinski sklop: Promet

- Družbena in gospodarska blaginja ni odvisna le od prometne dostopnosti posameznih regij. Tako v Alpah obstajajo številni primeri, kjer je izboljšanje dostopnosti povzročilo odhod podjetij v središča in s tem nadaljnje prostorsko polariziranje. Istočasno obstajajo številni primeri, kjer je visoka stopnja blaginje povezana z nizko stopnjo dostopnosti.

CIPRA po eni strani zahteva, da se spodbujajo modeli gospodarske uspešnosti brez ostrih ukrepov prometne dostopnosti, po drugi strani pa zahteva, da se pospešuje raziskovanje dejavnikov uspešnosti tovrstnih modelov.

- V turističnih regijah je izboljšanje prometne dostopnosti povezano s krajšim povprečnim trajanjem bivanja gostov. Zaradi tega se je treba za enako število nočitev „sprijazniti“ z večjimi obremenitvami, npr. zaradi prometa, povezanega s prihodi oziroma odhodi gostov. CIPRA zahteva tako od alpskih držav kot od turizma večjo podporo ukrepom, zaradi katerih bo postalo privlačnejše podaljšanje bivanja gostov in ne izboljšanje prometne dostopnosti.
- Investicije v transnacionalne mreže povečujejo razlike med posameznimi območji ter prinašajo visoke ekološke in ekonomske stroške. CIPRA zahteva ohranjanje in širitev regionalnih nosilcev javnega prometa, saj je tukaj z manj sredstvi mogoče doseči znatno boljše učinke kot z investicijami v transnacionalne mreže.

5. vsebinski sklop: Nove oblike odločanja

- Tudi Alpe se ne morejo izogniti vedno večji kompleksnosti političnih in gospodarskih vprašanj. CIPRA zahteva, da za politične odločitve, ki so pomembne za prihodnji razvoj v Alpah, veljajo merila dobrega upravljanja (good governance), kot so demokratična legitimnost, učinkovitost, transparentnost, subsidiarnost in sodelovanje javnosti.
- Vključevanje manjšin v politično odločanje na gorskih območjih je pogosto težavno. CIPRA pričakuje zlasti od regij in občin, da bodo sile, ki se zavzemajo za varstvo Alp in trajnostni regionalni razvoj, v večji meri sodelovale pri političnem odločanju v alpskih regijah.
- Za prihodnji razvoj narave, krajine, kulture in gospodarstva na območju Alp je zelo pomembno poglobljeno poznavanje mehanizmov in metod odločanja. CIPRA zahteva večjo uporabo kooperativnih zasnov načrtovanja in razvoja ter spodbujanje ustreznega izobraževanja pomembnih deležnikov, npr. iz občin, malih in velikih podjetij ter NVO na področjih komunikacije, obvladovanja konfliktov in procesne organizacije.

6. vsebinski sklop: Politike in instrumenti

- Prihodnji razvoj alpskega območja je v odločilni meri odvisen od zakonodaje s področja gorskih območij ter razvojnih programov in instrumentov spodbujanja, ki temeljijo na tej zakonodaji. CIPRA zahteva, da se razvojni programi in instrumenti spodbujanja v večji meri oprejo na spoznanja in empirično znanje iz regionalnega razvoja in aplikativnega raziskovanja. Na podlagi ciljev Alpske konvencije mora biti pri tem v ospredju usmerjenost v trajnostni razvoj, pri čemer bi morale imeti prednost zlasti integralne in nadspektorske strategije. Tako uspešni modeli trajnostnega regionalnega razvoja niso večle posamezni primeri, temveč lahko postanejo pravilo.
- Tudi najboljša politika je uspešna le v tolikšni meri, kot je uspešno njeno izvajanje. Bistveni pogoj pri tem je vključevanje regionalnega prebivalstva z namenom premagovanja razkoraka med priporočili znanosti, politiko in izvajanjem v praksi. CIPRA zahteva, da se vključevanje regionalnih in lokalnih organov v izvajanje politik in priporočil znanosti razširi in izboljša.
- Vrednotenje in preverjanje političnih programov in instrumentov podpore ter njihovo izvajanje sta bistvena pogoja za trajnostni regionalni razvoj. CIPRA zato zahteva vključitev ustreznih instrumentov kontrolinga.

Presečno področje 1: Varstvo podnebja in strategije prilagajanja na podnebne spremembe (resolucija CIPRE, sprejeta 18. maja 2006)

Alpski prostor je izjemno močno izpostavljen globalnim podnebnim spremembam, ki so tudi posledica človekovega delovanja. Alpe so bolj kot drugi ekosistemi občutljive na napovedane spremembe, kot so porast povprečnih temperatur, pogostejši ekstremni vremenski dogodki, suša v toplem obdobju leta ali taljenje ledenikov.

CIPRA meni, da sodijo podnebne spremembe k največjim izzivom 21. stoletja, zato Evropsko unijo, organe Alpske konvencije, vse alpske države, zvezne dežele, regije, kantone ter druge državne in nedržavne organizacije poziva k

- večjim prizadevanjem za varstvo podnebja, z namenom zmanjšanja učinkov tople grede,
- oblikovanju trajnostnih strategij za obvladovanje vedno hujših posledic spremenjenega podnebja.

Varstvo podnebja:

CIPRA

- poziva k izkoriščanju obstoječega velikega potenciala za varčevanje z energijo. V ta namen so na nacionalni in evropski ravni nujno potrebni ukrepi ekonomske politike, kot je dosledno vključevanje eksternih stroškov v stroške energije vključno s posrednimi stroški podnebnih sprememb, sprejem sistemskih pravnih določb, npr. določitev minimalnih standardov, kot tudi programi denarne podpore,
- je prepričana, da imajo alpske države zaradi svojih naravnih virov, kot so les, voda, sonce, veter in geotermija, vse možnosti, da postanejo vzorčna regija, ki lahko potrebe po energiji v veliki meri pokrije z obnovljivimi viri energije in s tem v znatni meri preseže cilje Kjotskega protokola. Ob dosledni izrabi vseh obstoječih potencialov za zmanjšanje porabe energije, za pokritje preostalih energetskega potreb iz obnovljivih virov dodatni večji posegi v naravo in podobo krajine niso potrebni.

Prilagoditvene strategije:

CIPRA

- poziva, da se z vidika podnebnih sprememb preverijo vse srednje- in dolgoročne investicije v turizem;
- dvomi, da ukrepi kratkoročnega preprečevanja simptomov (npr. snežni topovi) predstavljajo trajnostne strategije za prilagajanje na podnebne spremembe, zato poziva k oblikovanju na krajini temelječih in za naravo sprejemljivih alternativnih rešitev zlasti za letni, a tudi zimski turizem.
- meni, da je nujno podpreti prilagoditveno sposobnost narave: sem sodijo varstvo in obnavljanje sonaravnih gorskih gozdov, varovanje in določanje retencijskih prostorov ob rekah in potokih, renaturacija tekočih voda in omejevanje pozidave površin,
- zahteva, da se z vidika podnebnih sprememb na novo izdelajo oz. preverijo karte z vidika naravnih nesreč in poplav ogroženih območij v Alpah. Ogrožena območja je obvezno treba upoštevati pri načrtovanju poselitve in prometnih poti. Kjer se na podlagi preveritve to izkaže za potrebno, je treba na novo določiti namembnost površin.

Presečno področje 2: Odgovornost alpskih mest za prihodnost Alp (resolucija CIPRE, sprejeta 22. septembra 2005)

V mestih in aglomeracijah živita danes dve tretjini alpskega prebivalstva. Alpska mesta so najpomembnejša gonilna sila gospodarskega ter družbenega in kulturnega razvoja na območju Alp. A četudi bodo za prihodnji razvoj Alp imela pomembno vlogo prav alpska mesta, se v razpravi o Alpah, še zlasti v okviru Alpske konvencije, njihove naloge in odgovornost za Alpe premalo upoštevajo.

CIPRA zato poziva alpske države, zvezne dežele, regije in kantone kot tudi druge državne in nedržavne inštitucije, da trajnostnemu razvoju alpskih mest v svojih politikah, strategijah in ukrepih priznajo pomembnejše mesto.

Večja prizadevanja bodo nujna zlasti na naslednjih področjih, kjer bo treba:

- v programih in izjavah vlade ter v zakonodaji na nacionalni, regionalni in lokalni ravni zagotoviti, da bodo alpska mesta prevzela odgovornost do alpskega podeželja, še zlasti

glede varstva najvišjih naravnih in krajinskih vrednot ter razvoja, ki bo sprejemljiv z okoljskega in socialnega vidika,

- spodbuditi dosedanje in nove gospodarske dejavnosti, ki močno vplivajo na ustvarjanje dodane vrednosti in so sprejemljive za okolje, pri čemer bo treba upoštevati prednosti posamezne regije, ter zagotoviti socialno in prostorsko povezanost alpskih mest, njihovih aglomeracij in okolice, na primer s finančno podporo medobčinskemu sodelovanju,
- podpreti alpska mesta pri izboljšanju kakovosti življenja, zlasti z zagotavljanjem privlačnih možnosti za njihove prebivalke in prebivalce in pri tem izkoristiti posebne prednosti, ki jih nudi alpsko okolje,
- spodbuditi alpska mesta k ustanavljanju regionalnih, nadregionalnih in vsealpskih mrež, katerih namen je krepitev njihove socialno-kulturne identitete in socialno-ekonomske konkurenčnosti, na primer tudi z razpisom natečajev,
- okrepiti izmenjavo med alpskimi mesti in zunajalpskimi središči, še zlasti na področju narave in okolja, prebivalstva in kulture, znanosti in inovacij.